

3.3.2022

דו"ח מדע למדיניות- הרפורמה בחקלאות ומינים פולשים בישראל

האם מדינת ישראל ערוכה להשפעות הסביבתיות?

ד"ר אנה הלס וגילי כהן - הלשכה המדעית של האגודה הישראלית לאקולוגיה ולמדעי הסביבה

תמצית

כחלק מהמאבק ביוקר המחיה משרד האוצר מקדם רפורמה חקלאית הכוללת, בין היתר, הפחתת מכסים והקלת הפיקוח על תוצרת פירות וירקות מיובאת. רפורמה זו עשויה לתרום להוזלה מסוימת של עלויות המזון של הציבור, אך גם תגרום לנזקים כלכליים, בריאותיים וסביבתיים כבדים כתוצאה מחדירת מינים פולשים לישראל.

הגדלת התוצרת החקלאית הטרייה הנכנסת לישראל צריכה להיעשות לאחר הערכת סיכונים והיערכות מוקדמת ונאותה להגעתם של מינים פולשים. במסגרת היערכות זו, יש להימנע מפתחה מוחלטת ומיידית של המשק ליבוא, אלא לנקוט בגישה מדודה והדרגתית שתאפשר לאנשי המקצוע וגופי הפיקוח להיערך כראוי לסיכוני פלישה ביולוגית.

נזקים סביבתיים ונזקים לבריאות הציבור

כמחצית [ממקרי ההכחדה](#) במערכות אקולוגיות הינם תוצאה של חדירת מינים פולשים. גם במקרים בהם חדירת מין פולש לא הביאה להכחדה, היא תמיד מלווה במחירים סביבתיים לא מבוטלים. אלו כוללים פגיעה במגוון הביולוגי, הפצת מחלות ועלייה בחשיפה לאלרגנים ורעלנים. חדירתם של מינים פולשים מביאה פעמים רבות לשימוש מוגבר בחומרי הדברה. שימוש זה מוביל לזיהום סביבתי ולנזקים בריאותיים.

נזקים כלכליים ארוכי טווח

לאחר התבססות מין פולש קשה עד בלתי אפשרי לשלוט בהתפשטותו ולצמצם את נזקיו. נזקים אלו באים לידי ביטוי במגוון דרכים, החל מפגיעה בתשתיות, דרך פגיעה בחקלאות ועד ירידת ערך נכסי נדל"ן. העלויות הכלכליות הנלוות לפלישות ביולוגיות הן גבוהות מאוד ולא מוגבלות בזמן.

כך, למשל, ועדת מומחים של המשרד להגנת הסביבה, משרד החקלאות ורשות הטבע והגנים [העריכה](#) את עלות הנזק שעלול להיגרם ממינים פולשים ב-473 מיליון שקל לשנה. מחקרים אגרו-פיננסיים מעריכים כי הנזק הכלכלי של מינים פולשים ב[איחוד האירופי](#) מגיע לכ-140 מיליארד דולר בשנה, ואילו [בארצות הברית](#) ל-120 מיליארד דולר מדי שנה.

נזקיהם של מינים פולשים בישראל

כבר כיום ישראל חשופה לנזקיהם של מינים פולשים, גם כאלו שהגיעו לישראל באמצעות יבוא תוצרת טרייה. ד"ר ז'אן-מארק דופור דרור, מומחה לצמחים פולשים ויועץ לרשות הטבע והגנים, אומר כי ברפורמה החדשה הם "גיעו מהר יותר, בהיקף גדול יותר ובסבירות גבוהה יותר". לדוגמה, ישראל היא יצואנית תמרי מג'הול הגדולה בעולם וההכנסות ממכירות זן זה לבדו מוערכות במיליארד שקל בשנה. [חדקונית הדקל](#), שהתגלתה לראשונה בישראל ב-1999 הביאה לאובדן יבול תמרים ולירידה בהקפי היצוא ועלולה לגרום לאיסור יצוא תוצרת למדינות רבות. דוגמא נוספת למין פולש המסב נזק רב היא נמלת האש הקטנה, מין פולש ב-53

אזורים גיאוגרפים שונים שזוהה לראשונה בישראל ב-2005. הנמלה עלולה, על פי נתונים של חטיבת המדע של רשות הטבע והגנים, [לגרם לנזק של מעל ל-1.2 מיליארד שקל](#) מדי שנה כתוצאה מפגיעה בחקלאות ובתיירות. התפשטות נמלת האש הביאה לפגיעה באיכות החיים של תושבים רבים בישראל וירידה בערך נכסים נגועים. נמלת האש יוצרת [קשרים הדדיים](#) עם מזיקים אחרים ופוגעת בחיות משק. השפעתה השלילית על המגוון הביולוגי היא נרחבת, וכוללת ירידה במגוון של חסרי החוליות וגרימת עיוורון לחיות בר. ד"ר דופור דרור מצביע על כך שיש לקחת בחשבון את השפעות הגעתם של אורגניזמים נלווים יחד עם התוצרת המיובאת, למשל תולעים פולשות. אלו עלולים לגרום לשינוי ביחסי הגומלין בין המינים השונים הקיימים בארץ.

פעולות מקדימות הן מהותיות

הפחתת הפיקוח ביבוא וההצעה להעביר חלק מהסמכויות לידי משרד האוצר, שיאשר יבוא צמחי ללא פיקוח ובקרה הדוקים, אולי תעודד בטווח הקצר ירידה במחירי הפירות והירקות לצרכן הישראלי. אך עם זאת הרפורמה "תאפשר [באופן ודאי](#)" הכנסת מזיקים ומינים פולשים בשיעור גבוה יותר לישראל" כך, על פי תמר רביב, ראש אגף שטחים פתוחים ומגוון ביולוגי מהמשרד להגנת הסביבה. היא אף מזהירה כי שיקולים קצרי טווח אינם לוקחים בחשבון עלויות חיצוניות הנלוות לטיפול במינים פולשים ולכן מעמידה בספק את התועלת הכלכלית שתצמח מהמהלך.

השפעות הרגולציה ומחיר השינוי

היום, כל תוצרת חקלאית המיובאת לארץ עוברת תהליך Pest Risk Analysis, במהלכו היא נבדקת בכדי למנוע חדירת נגעים. ברפורמה החדשה ברירת מחדל היא כזו בה לא יידרשו בדיקות, וקובעת רק דרישה של תעודת בריאות ממדינת המקור. צעדים אלו עומדים בניגוד לתקנות הגנת הצומח בעולם, בו המגמה בקרב מדינות רבות היא דווקא החמרת הפיקוח של תוצרת חקלאית טרייה על מנת למנוע כניסה של מינים לא מקומיים ומיני מזיקים. [דו"ח](#) הערכת השפעות הרגולציה שפורסם על ידי השירותים להגנת הצומח במשרד החקלאות טוען כי "קיימת אי-וודאות רבה לגבי רמת הביטחון שמספקת תעודת הבריאות ממדינת המקור".

פרופסור תמר דיון, יו"ר מוזיאון הטבע, התריעה במכתב פומבי החתום ע"י עשרות מדענים כי השילוב של הפחתת הפיקוח עם יבוא מוגבר יגדיל באופן משמעותי את הסיכון של פלישות ביולוגיות, וכי לא ניתן יהיה לפתור את הבעיה מהרגע שנוצרה.

[מחקר](#) מפברואר 2022 שנכתב בשיתוף 15 מדענים מאירופה וארה"ב ושיפורסם בכתב העת "Science of the Total Environment" הראה כי למרות הדחיפות של בעיה גלובלית זו, פעולות מנע, שביכולתן להביא לחיסכון בהיקפים של טריליוני דולרים, לא ננקטות. ואכן בישראל, [הצעת חוק](#) למניעת פלישות ביולוגיות מזיקות ולטיפול בהן הונחה על שולחן הכנסת לדיון מוקדם ב-2017, אך נעצרה בשלב הדיון המוקדם.

מה הפתרון האפשרי?

פתיחת היבוא אפשרית אך יש לקחת בחשבון את השפעותיה בטווח הבינוני והארוך תוך ניהול סיכונים המתחשב בהשלכות חדירת המזיקים לישראל. הילה אקרמן, אחראית תחום חקלאות ואיכות סביבה ממרכז השלטון האזורי, אומרת כי ניתן לנהל מדיניות יבוא פתוחה בשילוב עם הגנה מפני כניסת מינים פולשים. לצורך הקלת תהליך היבוא היא ממליצה על הגדלת כוח אדם בגוף השירותים להגנת הצומח, כך שתהליך קבלת היתר יבוא יהיה מהיר יותר.

יש כמה פעולות שאפשר לנקוט כדי לאפשר כניסת סחורות מבלי לפגוע בחקלאות ובסביבה: (1) פתיחה הדרגתית ומצומצמת של יבוא, ראשית עבור סחורה בסיכון נמוך; (2) הגדלת מספר אנשי המקצוע המפקחים

על כניסת תוצרת טרייה בנמלים; 3) מניעת התבססות או צמצום תפוצה באמצעות ניטור וביעור כך שניתן יהיה בשלבים מוקדמים למנוע התפשטות נרחבת של מזיקים.

מה מיוחד בפתרון הסביבתי?

ראיה רוחבית וכוללת המביאה בחשבון את ההשלכות הסביבתיות של יבוא תוצרת חקלאית תשמש כפעולת מנע שביכולתה לחסוך מאות מיליוני שקלים בהתמודדות עם המינים הפולשים, ולמנוע נזק בלתי הפיך למגוון הביולוגי ולחקלאות הישראלית. התארגנות נאותה לאיום המינים הפולשים ונקיטת צעדים מקדימים טרם החלת הרפורמה תאפשר הן הקלה בתהליך היבוא, הן חיסכון כלכלי ומניעת נזק אקולוגי מתמשך.

